

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان

راهکارهای عدالت اجتماعی از دیدگاه امام خمینی (رحمة الله عليه)

استاد راهنما

سرکار خانم زینب عطاءاللهی

پژوهشگران

زهرا کهوری

سلیمه سالاری پور

حکیمه مناقبیان

مدرسه علمیه الزهراء (سلام الله عليها) بندرعباس

چکیده

عدالت اجتماعی، یکی از اهداف اصلی پیامبران و ائمه اطهار (علیهم السلام) برای تشکیل جامعه توحیدی و سعادت‌مند بوده است که به منظور حفظ حقوق همه‌ی مردم باید در جامعه اجرا شود. در واقع عدم اجرای آن عدم اجرای آن سبب دوگانگی بین افراد جامعه شده و سخن خداوند متعال و ائمه (علیهم السلام) که از دیرباز تاکید بر اجرای عدالت اجتماعی داشتند، زیر پا گذاشته شود. این مسئله نه تنها در میان مسلمانان از اهمیت زیادی برخوردار است بلکه اندیشمندان غرب و شرق نیز به آن پرداخته است. مقاله‌ی حاضر از نوع توصیفی و روش گردآوری مطالب کتابخانه‌ای است. امام خمینی (رحمة الله علیه) نیز با تأسی از ائمه بزرگوار (علیهم السلام) تاکید فراوانی بر، برپایی این مسئله داشتند و راهکارهایی را برای اجرای آن در جامعه گوشزد کرده‌اند. از جمله‌ی این راهکارها که مربوط به مردم و مسئولین است عبارت‌اند از: توجه به تعالیم اسلام که جز با رعایت تقوا محقق نمی‌شود، امر به معروف و نهی از منکر که طبق روایات اسلامی همانند قطره‌ای در برابر دریای پهناور است، رعایت این مهم سبب تحقق عدالت اجتماعی در جامعه می‌شود، مبارزه با فقر، فساد و... که عامل اصلی انحرافات از جمله عدم رعایت عدالت اجتماعی است، به کارگیری این راهکارها در تحقق عدالت اجتماعی آثاری از جمله؛ تامین حقوق و کرامت انسانی، ایجاد رضایت، حفظ نظام و... را در پی دارد.

کلید واژه‌ها: راهکار، عدالت اجتماعی، امام خمینی (رحمة الله علیه)، آثار.

عدالت مفهومی است که کانون توجه اندیشمندان و ادیان الهی قرار گرفته و همواره به عنوان یکی از والاترین آرمان‌ها و اهداف بشر در طول تاریخ بوده است. مفهومی اساسی و پر اهمیت که در زندگی اجتماعی انسان‌ها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. تا بدان جا که تقریباً هیچ یک از اندیشیدن و تلاش در جهت تحقق آن باز نایستاده‌اند و برای دستیابی به آن رنج‌ها کشیده و جان‌ها فدا کرده‌اند.

ضرورت این تحقیق هنگامی آشکار می‌شود که بدانیم عدم شناخت مباحث مربوط به عدالت، خود، یکی از عوامل وجود بی عدالتی در جامعه است. از طرفی تبیین دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه) درباره مساله عدالت اجتماعی به عنوان نمونه ای از الگوهای عملی عدالت در جامعه اسلامی می‌تواند سر لوحه مردم و کارگزاران نظام اسلامی باشد. قابل ذکر است عدم توجه به مساله عدالت اجتماعی خود زمینه ای برای تضعیف و فروپاشی حکومت اسلامی را در پی خواهد داشت.

از این رو ضروری است که در دهه پیشرفت و عدالت در مسیر تمدن سازی انقلاب جهانی همه‌ی افراد جامعه به ویژه مدیران و مسئولان نظام برای پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی به آن مراجعه نموده و با تحلیل بیانات و افکار ایشان می‌توان عوامل و موانع آن را شناخت و راه‌کار عملی و مناسبی برای اجرای عدالت اجتماعی در جامعه ارائه داد و از راهنمایی‌های آنان استفاده کنیم.

از جمله اهداف تحقیق در موضوع عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (رحمة الله علیه) علاوه بر آشنایی با مفهوم عدالت اجتماعی در اندیشه‌ی این بزرگواران، کشف و استخراج شرایط و زمینه‌های کاربردی عدالت اجتماعی از دیدگاه ایشان است.

عدالت در معارف الهی و بشری در تمامی حوزه‌های فکری، فرهنگی، سیاسی، حقوقی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی و مانند آن قابل بحث است که در این مقاله، به بررسی مبانی، آثار و راه‌کارهای عدالت اجتماعی

از منظر امام خمینی (رحمة الله عليه) پرداخته است. همچنان که عدالت به عنوان ستون فقرات هر جامعه و چرخ راهنما و مشعل پر فروغ فضیلت و معیار ارزش هاست.

تحلیل بیانات و نوشته های بنیان گذار انقلاب امام خمینی (رحمة الله عليه) درباره ی عدالت اجتماعی، راهکارهای مناسبی برای حفظ کبان انقلاب و دستاوردهای آن، ارائه کرد. از طرفی همه ی افراد جامعه به ویژه مدیران و مسئولان نظام برای پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی و پیشگیری از بروز بی عدالتی و هرج و مرج می توانند به آن مراجعه کنند. عدالت به اندازه ی خلقت بشر عمر دارد و به جرأت می توان گفت که یکی از ظریف ترین و حساس ترین مباحث بشری است که همچنان در مورد آن بحث و تبادل نظر می شود. خداوند آیاتی را در این باره در قرآن کریم نازل کرده است و روایات فراوانی در این زمینه یافت می شود. همچون مطالبی که از مولای متقیان امام علی (علیه السلام) در این رابطه گرد آوری شده است.

عدالت اجتماعی از جمله موضوعاتی است که اندیشمندان شرق و غرب نیز به آن پرداخته اند؛ از جمله اندیشمندان غربی می توان از ارسطو، افلاطون، جان راولز نام برد. در دوران اخیر اندیشمندان بزرگ شیعی نیز مانند: میرزای نایینی، سید جمال الدین اسد آبادی، شهید مطهری به موضوع عدالت اجتماعی پرداخته اند. با گذشت تاریخ و تشدید مبارزات سیاسی علیه نظام های حاکم استبدادی بر میزان اهمیت این موضوع نیز افزوده شده است. اندیشه های ژرف و عمیق امام خمینی (رحمة الله عليه) در تبیین عدالت به عنوان یک فلسفه اجتماعی نقطه عطفی در تاریخ حرکت های اسلامی قلمداد می شود. امام راحل توانست عدالت را به عنوان گفتمان حاکم در میان مردم معرفی کند.

اندیشمندان و محققان معاصر مطالبی کلی در زمینه عدالت نوشته اند؛ اما به طور جامع و کامل کتابی با این موضوع نوشته نشده است. هر چند در برخی منابع، تنها پاره ای از مسائل را بیان کرده اند. در بعضی کتاب ها عدالت اجتماعی از دیدگاه اسلام بیان شده است؛ از جمله کتاب عدالت اجتماعی در اسلام از سید جمال الدین موسوی، انتشارات دانش و اندیشه که به بررسی اهمیت اصل عدالت، گستردگی و تنوع بحث عدالت، مدخل بحث های عدالت،

- (۳۸) اکرم استیری، همان، ص ۲۳.
- (۳۹) روح الله، خمینی، عدل الهی، همان، ص ۲۷.
- (۴۰) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۱۱، ص ۳۸۲.
- (۴۱) نهج البلاغه، همان، خطبه ۹۴.
- (۴۲) محمد، واعظ زاده خراسانی، مجموعه مقالات فارسی اولین مجمع بررسی های اقتصاد اسلامی، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی
- آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹، ص ۳۰۴.
- (۴۳) رجوع شود به کتاب قاموس عدالت.
- (۴۴) رجوع شود به کتاب اصول عقاید.
- (۴۵) محمد تقی، مجلسی، روضه المتقین فی شرح من لا یحضر الفقیه، ج ۱۲، قم: موسسه فرهنگی اسلامی کوشانبر، ۱۴۰۶، ص ۱۴۰۶.
- (۴۶) سوره مائده (۵)، آیه ۸.
- (۴۷) ناصر، مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۴، تهران: دارالکتب اسلامی، بی تا ص ۳۸۴.
- (۴۸) حسین بن محمد، راغب اصفهانی، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، ج ۴، محقق: غلامرضا خسروی، تهران: مرتضوی، بی تا، ص ۱۳.
- (۴۹) عباس، قمی، سفینه البحار، ج ۱، قم: اسوه، ۱۴۱۴، ص ۱۲۲.
- (۵۰) نهج البلاغه، همان، خطبه ۸۷.
- (۵۱) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۲، ص ۱۷۷.
- (۵۲) همان.
- (۵۳) همان، ج ۵، ص ۷۱.
- (۵۴) حدیث ولایت، سخنرانی در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، در آستانه ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۶۸/۱۱/۰۹.
- (۵۵) غلامعلی، نعیم آبادی، مبانی اقتصاد مقاومتی، چاپ اول، قم: رشید، ۱۳۹۳، ص
- (۵۶) محسن، قرائتی، دقایقی با قرآن، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، ۱۳۸۵، ص ۱۰۸.
- (۵۷) جعفر بن محمد، امام ششم (علیه السلام)، مصباح الشریعه، بیروت: اعلمی، ۱۴۰۰، ص ۱۸۴.
- (۵۸) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۱۳، ص ۲۵۶.

- ۵۹) جمعی از نویسندگان، ششمین گفتمان عدالت، همان، ص ۱۵۰.
- ۶۰) نهج البلاغه، همان، خطبه ۵.
- ۶۱) محمد حسن، نبوی، مدیریت اسلامی، چاپ پنجم، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۵۳.
- ۶۲) نجمه، کیخا، مفهوم و سازوکارهای تحقق عدالت اجتماعی، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۱۳۸۸، ۲۶.
- ۶۳) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۳، ص ۱۱۴.
- ۶۴) جمعی از نویسندگان، ششمین گفتمان عدالت، همان، ص ۲۹۰.
- ۶۵) سوره آل عمران (۳)، آیه ۱۱۰
- ۶۶) ناصر، مکارم شیرازی، همان، ج ۳، ص ۶۵.
- ۶۷) نهج البلاغه، همان، حکمت ۳۷۴.
- ۶۸) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۸، ص ۴۸۷.
- ۶۹) اهمیت انتخاب از دیدگاه امام (رحمه الله)، چاپ اول، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۱۳۸۶، ص
- ۷۰) ولی الله، باقری، مستضعفان از دیدگاه اسلام. چاپ اول، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۴، ص ۲۰۶.
- ۷۱) همان، ص ۲۰۷.
- ۷۲) محمد باقر، مجلسی، بحارالانوار، ج ۶، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق، ص ۱۹۱.
- ۷۳) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۵، ص ۱۵۵.
- ۷۴) ناصر، مکارم شیرازی، همان، ج ۱۰، ص ۲۰۱.
- ۷۵) مقاله اهداف حکومت، نشر قم موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، سال ۱۳۸۷.
- ۷۶) سوره شوری، آیه ۱۵۲ و سوره بقره، آیه ۲۲۲.
- ۷۷) ناصر، مکارم شیرازی، همان، ج ۱، ص ۲۰۴.
- ۷۸) محمد باقر، مجلسی، همان، ج ۴۴، ص ۳۳۵.
- ۷۹) ولی الله، باقری، همان، ص ۲۰۴.
- ۸۰) محمد بن حسن، طوسی، تهذیب الاحکام، محقق: حسن خراسان، ج ۱۰، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب اسلامی، ۱۴۰۷، ص ۱۵۱، ح ۶۰۶.
- ۸۱) روح الله، خمینی، ولایت فقیه، چاپ بیستم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۸۸، ص ۷۳.

- ۸۲) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۲۱، ص ۴۰۵.
- ۸۳) همان، ج ۱۱، ص ۲۹۲.
- ۸۴) همان.
- ۸۵) ولی الله، باقری، همان کتاب، ص ۱۳۷.
- ۸۶) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۵، ص ۳۸۹.
- ۸۷) همان، ج ۱۲، ص ۱۲۶.
- ۸۸) همان، ج ۲، ص ۳۴۸.
- ۸۹) بروس، کوئن، مبانی جامعه شناسی، ترجمه دکتر غلامعباس توسلی و رضا فاضل. چاپ ششم، انتشارات سمت، ۱۳۷۶، ص ۲۳۹.
- ۹۰) جمعی از نویسندگان، ششمین گفتمان عدالت، همان، ص ۱۵۰.
- ۹۱) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۲۰، ص ۳۴۲.
- ۹۲) همان، ج ۱۷، ص ۴۰۶.
- ۹۳) جمعی از نویسندگان، ابعاد خدمت رسانی، چاپ اول، قم: انتشارات سپهر اندیشه، ۱۳۸۲، ص ۸۴.
- ۹۴) محمد حسن نبوی، همان، ص ۵۴.
- ۹۵) علی خامنه‌ای، گوهری که می ماند، چاپ هفتم، تهران: موسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۸۶، ص ۴۳.
- ۹۶) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۱۸، ص ۱۵۹.
- ۹۷) همان، ج ۱۲، ص ۴۵۶.
- ۹۸) محمد حسن نبوی، مدیریت اسلامی، ص ۲۹.
- ۹۹) جمعی از نویسندگان، ابعاد خدمت رسانی، همان، ص ۱۸۸.
- ۱۰۰) حدیث ولایت، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۴/۰۶/۱۷.
- ۱۰۱) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۴، ص ۶۵.
- ۱۰۲) همان، ج ۴، ص ۳۸.
- ۱۰۳) www.imam-khomeini.ir، مقاله: مفاهیم و معانی عدالت در نگاه امام خمینی، ۱۳۹۳/۸/۱۸.
- ۱۰۴) روح الله، خمینی، ولایت فقیه، همان، ص ۷۳.
- ۱۰۵) روح الله خمینی، صحیفه امام، ج ۱۷، همان، ص ۳۰۹.

- (۱۰۶) مجتبی، جاویدی، همان، ص ۳۸.
- (۱۰۷) اکرم، استیری، همان، ص ۷۵.
- (۱۰۸) سوره‌ی اسرا (۱۷)، آیه ۳۵.
- (۱۰۹) جعفر، سبحانی، مبانی حکومت اسلامی، قم: موسسه علمی فرهنگی سیدالشهدا (علیه السلام)، ۱۳۷۰، ص ۴۰۸.
- (۱۱۰) مرتضی، مطهری، سیری در نهج البلاغه، تهران: صدرا، بی تا، ص ۴۳۷.
- (۱۱۱) نجف، کدزایی، همان، ص ۱۴۲.
- (۱۱۲) روح الله خمینی، صحیفه امام، ج ۲۰، همان، ص ۱۱۳-۱۱۴.
- (۱۱۳) همان، ج ۱۷، ص ۴۳۴.
- (۱۱۴) مرتضی، مطهری، بیست گفتار، تهران: صدرا، بی تا، ص ۷۳۴.
- (۱۱۵) عبدالواحد بن محمد، تمیمی آمدی، غرر الحکم و دررالکلم، چاپ دوم، قم: دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰، ص ۳۳۵.
- (۱۱۶) عبدالواحد بن محمد، تمیمی آمدی، همان، ص ۳۷۱.
- (۱۱۷) اکرم، استیری، همان، ص ۷۴.
- (۱۱۸) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۱۸، همان، ص ۳۴۳.
- (۱۱۹) حسن، فیروز آبادی، امنیت پایدار در مکتب امام خمینی (قدس سره)، چاپ اول، بیجا: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰، ص ۶۳.
- (۱۲۰) جمعی از نویسندگان، ششمین گفتمان عدالت، همان، ص ۶۶.
- (۱۲۱) محمد بن یعقوب، کلینی، کافی، ج ۲، چاپ اول، قم: دارالحديث، ۱۴۲۹، ص ۷۲۳.
- (۱۲۲) جعفر سبحانی، همان، ص ۴۰۰.
- (۱۲۳) همان، ص ۴۰۵.
- (۱۲۴) جمعی از نویسندگان، ششمین گفتمان عدالت، همان، ص ۶۶.
- (۱۲۵) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۵، همان، ص ۵۱۸.
- (۱۲۶) روح الله، خمینی، ولایت فقیه، همان، ص ۸۶ با تصرف.
- (۱۲۷) سوره توبه (۹)، آیه ۳۳.
- (۱۲۸) مجتبی، جاویدی، همان، ص ۶۰۹.

- (۱۲۹) روح الله، خمینی، ولایت فقیه، همان، ص ۱۳۱.
- (۱۳۰) روح الله، خمینی، ولایت فقیه، همان، ص ۱۴۹.
- (۱۳۱) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۲۰، همان، ص ۳۴۰.
- (۱۳۲) همان، ج ۲۱، ص ۸۱.
- (۱۳۳) محمد، واعظ زاده خراسانی، مجموعه مقالات فارسی اولین مجمع بررسی های اقتصاد اسلامی، همان، ص ۳۰۵.
- (۱۳۴) روح الله، خمینی، صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۴۴.
- (۱۳۵) رجوع کنید به قاموس عدالت.
- (۱۳۶) حسن، سبحانی، همان، ص ۴۳.
- (۱۳۷) همان، ص ۴۵.
- (۱۳۸) جعفر، سبحانی، همان، ص ۴۰۱.
- (۱۳۹) روح الله، خمینی، صحیفه امام، همان، ج ۲۰، ص ۱۱۶.
- (۱۴۰) همان، ج ۱۲، ص ۱۳۷.